

УДК 342.9

Ольга Тронько,канд. юрид. наук, заступник директора
Науково-дослідного інституту публічного права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОНОМІКИ

Високорозвинена ринкова економіка повинна поєднувати в собі принципи, які притаманні товарному виробництву, тобто вільне ціноутворення, попит і пропозицію, які породжують конкуренцію; цілеспрямовану політику державного регулювання економічних процесів. Єдина система макроекономічного регулювання народного господарства утвориться, коли державне управління буде доповнювати ринкові механізми. У зв'язку зі стрімким розвитком відносин власності та вдосконаленням організації суспільного виробництва розширилася сфера і напрями політики адміністративно-правового регулювання економічних та соціальних процесів. Одним із пріоритетних завдань у сфері централізованого економічного управління є розв'язання суперечностей між частковою монополістичною плановістю і товарними відносинами, адже вони на сьогодні є основною формою економічних зв'язків у суспільстві.

Ключові слова: державне управління економікою, адміністративно-правове регулювання.

Актуальність теми. На сьогоднішній день державне управління економічними процесами в Україні у ринкових умовах перебуває на стадії удосконалення, відбувається його стрімкий розвиток. Щоб забезпечити формування демократичного суспільства, основним завданням реформування повинна бути побудова ефективної системи державного управління, яка можлива тільки за умови взаємодії гілок влади, які відповідатимуть стандартам демократичної правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою. Також ключовими ознаками цієї системи є прозорість, верховенство закону з метою дотримання прав та свобод людини і громадян держави, утвердження державою механізмів суспільного контролю, які б ефективно впливали на діяльність виконавчої та законодавчої гілок влади.

Процес відновлення державності вимагає пошуку новітніх рішень, щоб задекларований у першій статті Конституції України перехід до соціального демократичного суспільства не залишився на рівні декларації, а був упроваджений у життя.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теоретичного дослідження проаналізувати особливості адміністративно-правового регулювання економічними процесами.

Предметом є теоретичні питання адміністративно-правового управління економікою.

Об'єктом дослідження виступає державне управління економікою України.

Для досягнення поставленої мети та формування компетентнісного підходу ми поставили такі завдання:

- дослідити поняття та характер адміністративно-правового регулювання економікою;
- окреслити правові засади управління економікою;
- визначити основні напрями адміністративно-правового регулювання економіки.

Вклад матеріалу. У юридичній літературі вчені-науковці слушно вказують, що з усіх га-

лузей і сфер, які мають адміністративно-правове врегулювання, найскладнішими вважаються ті, які належать до економіки.

Економіка – складна поліструктурна система, яка функціонує задля забезпечення задоволення суспільства матеріальними благами. Термін «економіка» утворився від грецьких слів *oikos* (будинок, господарство) і *nomos* (правило, закон). Сукупність цих слів у буквальному розумінні означає «правила ведення домашнього господарства» [1].

Сучасні економічні словники визначають економіку як господарство, сукупність засобів, об'єктів, процесів, використовуваних людьми для забезпечення життя, задоволення потреб за допомогою створення необхідних благ, умов і засобів існування із застосуванням праці [1].

Проаналізувавши погляди науковців, можна вважати, що у сучасному розумінні економіка – це системний господарський комплекс, що складається із взаємопов'язаних і взаємозалежних ланок: по-перше, суспільного виробництва, по-друге, розподілу матеріальних цінностей і, по-третє, обміну виробленого продукту в масштабах усієї держави [1].

Проблеми адміністративно-правового регулювання економіки в сучасній науці розглядались у роботах таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Л. Абалкін, В. Білоус, О. Бандурка, А. Авер'янов, В. Галуцько, Е. Губин, О. Дрозд, П. Лахно, О. Барановський, І. Бінько, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Гаранушенко, С. Пирожков, В. Тамбовцев, В. Шлемкотайн.

Водночас особливості механізму адміністративно-правового регулювання досліджуваної сфери вивчені не у повному обсязі.

Адміністративно-правове регулювання – один із видів галузевого правового регулювання, заснований на дії адміністративного права і багатого арсеналу адміністративно-правових засобів впливу на суспільні відносини, що ма-

ють місце у сфері діяльності державної адміністрації. Підсумком адміністративно-правового регулювання є адміністративно-правовий порядок.

В основі адміністративно-правового регулювання лежить вплив на суспільні відносини комплексу юридичних засобів адміністративно-правового характеру. Серед них – галузь адміністративного права та її підгалузі, адміністративно-правові інститути, нормативні адміністративно-правові акти, первинні адміністративно-правові веління, метод і режими адміністративно-правового регулювання, індивідуальні адміністративно-правові акти, юридичні факти, адміністративні правовідносини, адміністративно-правові заходи захисту, заходи адміністративної та дисциплінарної юридичної відповідальності [2].

Саме до функцій держави належить визначити правові основи для прийняття управлінських рішень, створити засоби захисту інтересів національної економіки, забезпечити підґрунтя для формування інфраструктури, розробити дієві способи контролю за процесами грошового обігу, а також закріпити, встановити і розвивати такі правовідносини, які будуть вигідні для суспільства і держави в цілому.

Адже без адміністративно-правового регулювання помітно знизиться ефективність виробництва, фундаментальна наука також стане незатребуваною, фактором скорочення інфраструктури соціальної сфери є значне подорожчання, яке ми зараз спостерігаємо. Тому і відбуваються певні втрати і здійснюються великі витрати, щоб відбувся рух до цивілізованих форм життя.

Натепер не повною мірою дослідженою і вирішеною залишається проблема закріплення правового становища органів, які здійснюють управління галузями економіки. Дослідивши погляди науковців, вважаємо, що недоцільним і неприпустимим є факт законодавчих приписів інструкціями, наказами, постановами, листами міністерств і відомств.

Кабінет Міністрів України одним із пріоритетних питань ставить вирішення проблем розвитку економіки, а також урегулювання її управлінням. Як результат цього слід відзначити нормативно-правові акти Кабінету Міністрів з економічних питань, а також закріплення та встановлення правового становища органів управління, процес роздержавлення власності, демонополізацію та ін.

Міністерства та центральні органи виконавчої влади також не обходять стороною питання здійснення економічної діяльності. Адже вони також мають пряме відношення до сфери управління економікою. Важливою є роль обласних і районних місцевих державних адміністрацій, які на регіональному рівні відстежують і вирішують питання врегулювання діяльності підприємств, установ, організацій та їх асоціацій, об'єднань, комплексів.

Доцільно також відзначити діяльність органів місцевого самоврядування, на яких також покладені відповідні функції у сфері управління економікою. Під час їх виконання

органи місцевого управління контролюють користування майном, що є у комунальній власності, регулярно затверджують та реалізують програми соціально-економічного розвитку регіонів, формують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також контролюють їх дотримання та виконання; до їх повноважень віднесено утворення та ліквідацію комунальних підприємств, установ, організацій та проведення контролю за їхньою діяльністю.

Метою адміністративно-правового регулювання сфери економіки є реалізація конституційного положення, в якому зазначається, що саме держава повинна врегульовувати та забезпечувати її соціальну направленість.

З огляду на це, можна виділити одним із пріоритетних завдань суб'єктів, які реалізують свої управлінські функції та повноваження у сфері економіки, забезпечення економічної стабільності, створення продуктивного розвитку виробництва у взаємодії із соціальними сферами. Доцільним буде зміцнення та підтримка у розвитку наукового потенціалу, а також створення таких умов, які будуть сприятливими для ефективного ведення господарювання, допоможуть усім громадянам реалізувати свої суспільні та приватні інтереси.

Однак при цьому слід не забувати, що саме держава виступає найбільшим суб'єктом ринку, а також вона здійснює регулювання діяльності всіх інших ринкових суб'єктів. Разом із цим держава, здійснюючи цю діяльність, зберігає за собою значну частину розподільчих функцій, які суттєво впливають на розвиток самої людини, ставлять особистість на вершину суспільного прогресу, розцінюють її як основу культурно-національного розвитку. За допомогою адміністративно-правових норм держава паралельно врегульовує інтереси підприємств, установ та організацій, а також забезпечує реалізацію прав та свобод усіх громадян. Саме адміністративно-правові норми створюють умови, за яких держава зможе забезпечити різноманітні ефективні форми взаємодії між ними, водночас у разі порушення норм права зможе визначити міру та види відповідальності.

У процесі здійснення адміністративно-правового впливу на економічну систему держава використовує низку методів і форм державного управління, доцільних із точки зору особливостей і специфіки цієї сфери. Ці методи поєднують у собі різноманітні прямі та непрямі регулятори, за допомогою яких ресурси зможуть зосередитися і вплинути на розвиток базових галузей, паралельно створивши умови, за яких відбудеться швидка окупність засобів, мобільність виробництва, а поряд із цим вдасться запобігти диспропорції та значно стимулювати попит на товари та послуги.

Найхарактернішими з них є:

- демонополізація економіки;
- утворення вільних економічних зон;
- створення промислово-фінансових груп;
- залучення інвестицій (інвестування економіки);
- роздержавлення власності (приватизація) [3].

За допомогою адміністративно-правового регулювання сфери економіки держава зможе забезпечити безпеку громадян від можливих несприятливих наслідків ведення господарської діяльності, а також здійснити захист прав споживачів від неправомірних дій комерційних організацій, створити стабільні макроекономічні процеси, що водночас сприятиме формуванню державних матеріальних резервів.

Для досягнення поставленої мети адміністративно-правового регулювання економікою потрібно виконати ряд завдань, які допоможуть в організації ринку, сприятимуть формуванню конкурентних ринкових відносин. Це допоможе досягнути таких політичних, економічних, а також фіскальних цілей, що будуть спрямовані на підтримку та забезпечення в країні ринкового порядку, а також відкоригує вдалий розподіл ресурсів, що значною мірою позитивно вплине на розвиток господарської структури та покращить структуру національного продукту.

Завдяки тому, що значно зросла роль держави у сфері економіки, а також її вплив на процеси суспільного виробництва, відбувся процес модифікації традиційних механізмів саморегулювання у сфері економіки, що посприяло різкому обмеженню дії та впливу стихійних ринкових сил. Державі вдалося забезпечити реалізацію багатьох регулюючих функцій, які суттєво вплинули на розвиток державного сектору економіки, а також значно покращили ринкову кон'юнктуру.

Економічна система держави стає значно ефективнішою, тому багато років держава втручалася в економіку, що посприяло виробленню відповідних методів та важелів. Завдяки адміністративно-правовому регулюванню держава має змогу зупинити та попередити численні руйнівні процеси, спрогнозувати небажані відхилення, які можуть перервати чи деформувати рух економічного циклу.

Нині роль політики адміністративно-правового регулювання в господарській системі є надзвичайно великою і має усталені форми. Свої функції держава реалізує шляхом адміністративно-правових норм, а ряд заходів сприяють покращенню управління національною економікою.

Ефективність адміністративно-правових норм неможлива без використання заходів примусового характеру, які допоможуть здійснити обмеження у провадженні таких форм господарювання, які будуть небажані з економічної та соціальної точки зору, а також сприятимуть у подоланні монополізму, запобігатимуть криміналізації та деформації економіки.

Виходячи із цього, можна вважати, що адміністративно-правове регулювання сферою економіки включає в себе частково соціально-економічний аналіз та розрахунки, дії організаційно-технічного характеру та інженерну практику, а також ряд комплексних методів, які впливають на керувані об'єкти.

Усі ці вказані фактори і визначають специфіку апарату впливу і формують елементи адміністративно-правового механізму управління економікою. До нього доцільно включити

систему організаційно-правової структури, систему організаційно-правового методу, а також форми адміністративно-правового впливу, які будуть дієвими у цій сфері.

До організаційно-правових структур належать усі суб'єкти адміністративно-правового управління економікою, відповідно, організаційно-правовими методами та засобами будуть виступати такі засоби і прийоми, які суб'єкти управління використовуватимуть у процесі реалізації своїх повноважень, а саме форми і методи їхньої діяльності у сфері управління.

З вищевикладеного матеріалу можна зробити такі висновки:

Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері економіки здійснюється за кількома основними напрямками:

1) Забезпечення стратегічних пріоритетів розвитку економіки: стимулювання розвитку окремих галузей і виробництв, сфер економічного розвитку; залучення іноземних інвестицій; ціноутворення тощо.

2) Впорядкування відносин власності шляхом визначення тих сфер економіки, які можуть становити об'єкт недержавної власності та механізм її набуття, наприклад, шляхом приватизації, а також антимонопольного регулювання (створення конкурентного середовища) та чітке закріплення статусу суб'єктів державної власності [4].

Висновки

Отже, основні функції та напрями забезпечення інтересів держави знаходять своє відображення та закріплення в адміністративно-правових нормах. У сфері економіки вони повинні спонукати до значно більшої правової свободи органів виконавчої влади, надавати можливість адміністраціям державних підприємств, установ та організацій детальніше описувати та регламентувати в адміністративно-правових актах правила поведінки таких суб'єктів, які не наділені владними повноваженнями. Із цією метою держава використовує дозвіл та зобов'язання як вид юридичного способу впливу, а надзвичайно рідко – заборони. У разі, якщо суб'єкти адміністративного права більшою мірою здійснюють виконавську діяльність з метою підкорення, а не розпорядчу, то держава в основному використовує такі юридичні способи впливу, як заборони, і старається мінімально використовувати дозвільні.

Список використаних джерел:

1. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк. – К.: «Юрінком Інтер», 2005.
2. Копытов Ю. А. Административное право / Ю. А. Копытов. – М., 2013.
3. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / Колпаков В. К., Кузьменко О. В. – К.: Юрінком Інтер, 2003.
4. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України : підручник / Коломоєць Т. О. – Київ: «Істина», 2008.

Высокоразвитая рыночная экономика должна сочетать в себе принципы, которые присущи товарному производству, то есть свободное ценообразование, спрос и предложение, которые будут порождать конкуренцию; целенаправленную политику государственного регулирования экономических процессов. Единая система макроэкономического регулирования народного хозяйства образуется, когда государственное управление будет дополнять рыночные механизмы. В связи со стремительным развитием отношений собственности и совершенствованием организации общественного производства расширились сфера и направления политики административно-правового регулирования экономических и социальных процессов. Одной из приоритетных задач в сфере централизованного экономического управления является разрешение противоречий между частичной монополистической плановостью и товарными отношениями, ведь они на сегодня являются основной формой экономических связей в обществе.

Ключевые слова: государственное управление экономикой, административно-правовое регулирование.

Highly developed market economy should combine the principles inherent in commodity production, ie free pricing, supply and demand, which will foster competition; deliberate policy of state regulation of economic processes. The only system of macroeconomic regulation of the economy is formed when governance will complement market mechanisms. Due to the rapid development of property relations and improving the organization of social production and expanded the scope of administrative policies and legal regulation of economic and social processes. One of the priorities in the area of centralized economic management is to resolve conflicts between partial monopoly sustainability and trade relations, as they are currently the main form of economic relations in society.

Key words: government economic management, administrative and legal regulation.

